

Derivaatiokielioppia 2: verbikantaiset nominijohdokset

Nominijohdokset ovat ryhmänä paljon hankalammin eriteltäviä kuin verbijohdokset. Kyseeseen tulevat suffiksit esiintyvät nekin denominaalisina tai deverbaalisina, vapaat suffiksit liittyvät sekä nomini- että verbikantoihin, sidonnaiset vain nominikantoihin ja vain erikoistapauksissa verbikantoihin — primaarisia pelkästään verbeihin liittyviä johtimia on nykysuomessa pari kappaletta. Muuttajasuffiksit, jotka pystyvät tekemään verbistä nominin, esiintyvät toisaalla nominikategorian sisäisinä muuntajina, jopa modifioijina. Muuttajasuffiksien avulla syntyy substantiiveista adjektiiveja ja päinvastoin, mutta erot pysyvät häilyvinä. Oman erikoisryhmänsä muodostavat lausepohjaiset adjektiivit: ne ovat muuttajia sikäli, että ne edustavat kokonaista verbi-ilmaisua, ja muuntajia, koska ne liittyvät ilmaisun ydinsubstantiiviin. Puhtaasti pintamorfologian kannalta ne kuuluvat denominaalisina esiintyviin nominisuffikkeihin — syvärakenteeltaan ne ovat verrattavissa partisiippeihin.

1. Verbikantaiset nominit — jakomielistä kielioppia

Verbikantaiset nominit ovat sikäli erikoisasemassa, että niistä muutamit määräsijoissa esiintyessään kuuluvat verbin grammatikaaliseen paradigmaan eli konjugaatioon. Asiaa hankaloittaa, että ne muissa — tai jopa samoissa sijoissa taipuvina voivatkin edustaa tavallista deverbaalista eli derivaatioparadigmaan kuuluvaa nominia. Tosin *TA-*, *Te*-johdos on aina tulkittava verbin nominaalimuodoksi, 1. tai 2. infinitiiviksi, mutta 3. infinitiivinä esiintyvä *mA* voi muodostaa täysparadigmaisia deverbaaleja, ja partisiippimuodot ovat aina kaksikasvoisia. Erikoisasemassa on *miNeN*-johdos, joka puhtaana 4. infinitiivinä on harvinainen, mutta deverbaalisubstantiivin ja verbin nominaalimuodon välillä liikkuvana sitä tavallisempi. *On tekeminen ahkerasti työtä* on hädin tuskin enää käypää kieltä, mutta *Työn tekeminen kannattaa* sen sijaan on — ainakin kieliopilliselta rakenteeltaan. Verbaalinominien ja deverbaalinominien syntaktinen ero on siinä, että edelliset saavat sekä objek-

teja että adverbiaaleja yksityismääritteikseen, jälkimmäiset mahdollisesti adverbiaaleja, mutta eivät objekteja, joitakin idiomaattisia poikkeuksia lukuun ottamatta: *olla tyttöjä saatolla*. Tässä suhteessa *miNeN*-johdos ei eroa muista: *työssä käyminen kannattaa, työssä käynti kannattaa, työssä kävijä saa varata aikaa* jne. Erikoisuutena on se, että *miNeN*-johtimella on rajaton distribuutio, vajaanparadigmaisia verbejä myöten: *täytyminen*. Suomessa verbinvartalo ei esiinny yksinään — joitakin myöhäsyntyisiä preesensin yksikön kolmannen persoonan muotoja lukuun ottamatta (*saa, haravoi*), ja sen vuoksi 1. infinitiivin latiiivi saa kunnian edustaa teemamuotona koko verbin paradigmaa. Siitä on tullut verbin abstraktio, johon se silti huonosti soveltuu, mikä näkyy sen syntaktisesta sijainnista: *On hyvä ottaa huomioon* eikä **Ottaa huomioon on hyvä*. Varsinainen verbin abstraktio on kuitenkin *miNeN*-johdos: se vain toteaa verbin semanttisen sisällyksen deklinaatiomuodostaan riippumatta. Tässä mielessä *miNeN*-tyyppi kuuluu verbin kieliopilliseen paradigmaan.

Suomen kieltä pidetään yleisesti ”verbikielenä”, mikä tarkoittanee sitä, että nominien varaan ei voi rakentaa kovin raskaita määritekasmaamia. Itse asiassa nomininimit kuitenkin määräävät ilmauksen sisällön. On kuin klassisessa baletissa: verbit eli miestanssijat ovat olemassa lähinnä sen vuoksi, että kieputtaisivat nomineja, siis tanssijattaria. Yhden finiittiverbin reviiiri ei ulotu kovin laajalle, siksi on yhä uudestaan ja tarkkaan merkittävä, minkä verbin alueelle nominin pääteaineisto viittaa. Verbin finiittimuodot sisältyvät nekin alkuaan sen derivaatioparadigmaan; kuten mainittiin, suomessa pelkkä verbinvartalo ei esiinny grammatikaalisen merkityksen kannattajana, vaan se on ensin nominaalistettava, apuna joko johdinsuffiksi tai vain persoonapäätte = possessiivisuffiksi < persoonapronomini. Ilmiö on havaittavissa kautta uralilaisen kielikunnan (vrt. Sebestyén-Németh, Zur juraksamojedischen Konjugation, *FUF* XXXVIII; Künnap, *System und Ursprung der kamasischen Flexionssuffixe*, *SUST* 164). Deverbaalinominien derivaatioparadigmaan kuuluu siis funktioiltaan kolmenlaisia johdoksia: sellaisia jotka esiintyvät verbin finiittimuotoina, sellaisia jotka tulevat kyseeseen verbin infiniittimuotoina ja vihdoin tavallisia nominaalistuneita johdoksia. Sama johdinsuffiksi voi muodostaa erilaisia johdoksia (preesensin tunnus *-k* esiintyy myös tavallisissa nominijohdoksissa, *PA* tulee kyseeseen kaikissa kolmessa tehtävässä). Seuraavassa keskityn viimeksi mainitun ryhmän, nominaalistuneiden deverbaalien distribuutiosuhteisiin.¹

¹ Tutkielman verbijohdoksia erittelevä osa ilmestyi Sananjalan edellisessä numerossa (24). Nominikantaisia nominijohdoksia käsittelevä osa jää tilanpuutteen takia vuosikirjan seuraavaan numeroon.

2. Deverbaalinominien luokat

Eräissä aikaisemmassa artikkelissani (Deverbaalien lausedynamiikkaa, *Virittäjä* 4/1980) olen käsitellyt ilmiötä, miten deverbaalinen nomini asteittain menettää verbisyyttään. Samoin kuin verbaalinomini deverbaalinen johdos yleensäkin on aina lausepohjainen. Sen jälkeen kun johdos on jo menettänyt verbisen otteensa toimija- ja kohdekategorioihin, lokaalisten kategoriain hallinta ilmenee johdokseen liittyvien paikallissija-attribuuttien sijamuodoista: *usko tulevaisuuteen, hyvä käsitys omista kyvyistä, sijainti vaaravyöhykkeessä*. Suunta-akselilla deverbaalinen nominijohdos yhä esiintyy verbinä, kohtisuoraan vaikuttavalla osallistuja-akselilla se on ainakin ulkoisesti nominalistunut. Aktiivisen osallistujan (agentin) ja passiivisen osallistujan (kohteen) näkee johdosnominin genetiiviattribuutista, subjektiivisesta tai objektiivisesta. Tässä suhteessa johdosnominin eroavat kiintoisalla tavalla toisistaan. On selvää, että merkitykseltään passiivisten verbien johdokset saavat neutraalia syväsjaa edustavan attribuutin: *ihmisen elämä, Turun palo*. Odotuksenmukaisesti transitiiverbistä johtuvien deverbaalien pitäisi saada sekä subjektiivinen että objektiivinen genetiivi. Näin onkin eräiden johdosten laita. *Asianajajan tutkimus toi ilmi uusia tosiseikkoja* on kaksiselitteinen, *asianajajan tutkinto* tai *asianajajan tutkielma* sen sijaan eivät. *Tutkinto*-johdoksen yhteydessä elollistarkoitteinen genetiivi edustaa aina aktiivista osallistujaa, eloton passiivista: *oikeustieteen tutkinto; tutkielma* saa vain elollistarkoitteisen, aktiivisen genetiivimäärittteen. Myös refleksiiviverbit, jotka sisällyttävät itseensä toimintansa kohteen, noudattavat johdoksissaan vastaavaa periaatetta: *Vuorikiipeilijöiden nousu oli hankalaa. (Jyrkänteen nousu edustaa passiivimerkityksistä suhdetta.)*

Pintakieliopin subjektiivinen genetiivi edustaa deverbaalisen pääsanansa kannalta toisinaan toimivaa, toisinaan passiivista osallistujaa. Refleksiiviverbin johdokseen liittyvä elollistarkoitteinen genetiivi saa aina toimijan roolin, passiivimerkityksisen verbin johdokseen liittyvä on aina epätoiminnallinen, transitiiverbien johdoksen ollessa kyseessä kummatkin roolit ovat mahdollisia, osaksi johdos- ja tyyppikohtaisesti. Elotonta käsitettä edustava genetiivi on tietysti aina rooliltaan neutraali, esiintyköön se sitten subjektiivisena tai objektiivisena varianttina. Deverbaaliseen nominijohdokseen liittyvä genetiivi saattaa myös olla lausepohjainen, ts. sitä ei voi suoraan jäljittää suhteeseen, jossa kanta-verbi on predikaattina ja genetiiviattribuutti subjektina tai objektina, vaan apuna täytyy käyttää upotetta: *kadun elämä* 'kadulla vallitseva elämä' aivan kuten *kadun melu* on 'kadulla vallitseva, kadulle ominainen melu'. Tällaisessa tapauksessa deverbaalinen nomini on rinnastetta-

vissa kantanominiin tai denominaaliseen nominijohdokseen; se on menettänyt verbisyytensä. Morfologinen yhteys verbiin katkeaa, kun verbivartalo saa nominisuffiksin, funktionaalinen yhteys lakkaa vaikuttamasta, kun deverbaalisen nominin reviiiriin ei enää kuulu verbistä riippuvien syväsjojen edustajia. Verbin nominiumissa on useita väliasiteita. Verbaalinominien vaikutuspiirissä tulevat kaikki roolikategoriat kyseeseen; ensin häviää pinnassa objektin sijavalintaa noudattava määrite, sitten paikallissija-asuiset määritteet, ja lopuksi neutraalia tai toimivaa osallistujaa tarkoittava genetiiviattribuutti liukuu kahden nominin keskinäisiä suhteita ilmaisevaksi määritteeksi. Niinpä derivaatiopuusta ovat irrottautumassa ne deverbaaliset nominin, jotka eivät pysty alistamaan genetiiviattribuuttiaan subjekti — objekti -kokeeseen. Tämä on kuitenkin tapauskohtaista. Metaforisesti voidaan *kadun elämä* jäljittää *katu elää* -suhteeseen — edustaako se mitenkään selvempää leksikaalisuutta kuin *ihmisen elämä*? Sellaiset johdotukset kuin *satama*, *puhelin* tai *käytävä* eivät jätä epäilykselle sijaa, mutta moni johdos voi jossakin yhteydessä esiintyä funktionaalisenä deverbaalina, toisessa yhteydessä täysin noministuneena: *rautatien rakennus* = rakentaminen ~ *rautatien rakennus* = esim. asema tai varasto. Ankarasti ottaen *rakennus* kummassakin tapauksessa täyttää sääntöperäiselle johdokselle asetettavat kriteerit (Mauno Koski, Suomen sananjohdon perustyytit), edellisessä ilmauksessa on kyseessä prosessi, jälkimmäisessä prosessin eli rakentamisen tulos. Usein voisikin leksikaalistumisen sijasta puhua käsitteen konkretisoitumisesta, mikä on saattanut johtaa täyteen itsenäistymiseen. Yhteys derivaatiopuuhun säilyy kuitenkin niin kauan kuin johdosta määrittävä genetiiviattribuutti voidaan saattaa jollakin tavoin johdoksen kantaverbin kanssa syntaktiseen riippuvuussuhteeseen: *koiran annos* = koiralle annetaan.

Verbijohdosten osalta johdinsuffiksi antoi viitteen johdoksen syntaktisesta kategoriasta, joka vaikutti koko ilmauksen rakenteeseen. Deverbaalisten nominien suhteet eivät näy yhtä selväpiirteisinä: on otettava huomioon sekä kantasanana että johtimen semantiikka, usein niiden yhteisvaikutus. Jos verbi on sopeutunut useaan kehyspiirteistöön, jokin johdos voi kuulua vain yhteen, esim. leksikaalistunut *ajos* liittyy *ajaa*-verbin intransitiiviseen merkitykseen: *Sormea ajaa märille* (NS), kun taas *ajo* kuuluu lähinnä transitiiviseen varianttiin: *Poliisi ajaa varasta*. Lauri Hakulisen *Suomen kielen rakenne ja kehitys* -teoksessa (neljäs painos) luetellaan yhteensä 44 deverbaalisena esiintyvää nominijohdinta, 10 primaarista, 34 yhdysperäistä. Edellä esitetyistä syistä niitä on tarkoituksetonta ryhmitellä alatyyppeihin pelkästään morfologisten kriteerien nojalla; myös semanttis-funktionaaliset näkökohdat on otettava jaotuksessa huomioon.

Johdostyytit eivät silti yksioikoisesti sovellu myöskään semanttisiin määräfunktioihin. Kaikkein johdonmukaisin on tässä suhteessa tekijä-suffiksi *JA*, sekä osaksi tietoisin kehittelyn tuloksena. Muuten sama suffiksi voi toisen verbin yhteydessä muodostaa abstraktisen, toisen yhteydessä konkreettisen nominin, ja yksi ja sama johdos voi osoittaa kaksikasvoiseksi: *sattuma* (myös 'osuma'), *käännös* (prosessi ja tulos). Karkeasti jaotellen deverbaalisuffikit voi jakaa substantiivi- ja adjektiivisuffikkeihin, joista viimeksi mainituista primaareja ovat vain partiippien tunnuksat. Kun partiippi muodot kuuluvat normaalisti verbin konjugaatioparadigmaan, on usein perin vaikeaa, jopa mahdotonta ratkaista, milloin on kyseessä verbaalinomini, milloin yleensä deverbaalinen nomini.

Substantiivijohdoksissa voi hahmotella linjan abstraktisesta konkreettiseen. Tällöin saadaan seuraavanlaiset ryhmät: 1. verbivartalon abstraktio, 2. prosessin nimi, 3. prosessin seuraus, 4. prosessin osallistuja ja 5. marginaalimerkitykset. Vain neljä ensimmäistä alaryhmää voi johtaa suoraan verbin perusmerkityksestä ja asianomaisten syväsiijien roolivaihteluista. Viidennen ryhmän edustajat sisältävät lisä- tai satunaismerkityksiä — usein prosessin paikkaan tai tapaan viittaavia.

Denominaalisen verbin rakenteessa heijastuvat verbin ja siitä riippuvien syväsiijien suhteet: kantanomini esiintyy oman verbijohdoksensa argumenttina. Deverbaalisessa nominissa taas kantaverbin semantiikka määrää, minkätyyppisiä johdoksia voi syntyä. Kuten edellä todettiin, kaikilla verbeillä, vajaan paradigmatilalla, on nomenclabstraktionsa: *täytyminen*, *sataminen*, useimmilla on myös erityinen prosessia — tekoa tai toimintaa tai tilaa — tarkoittava johdos. Eräillä verbeillä abstraktio on ainoana prosessinnimenä: *sulamminen*, joillakin sen ohella esiintyvä toinen prosessinnimi edustaa yksilöidymppää, konkretisoivampaa käsitettä. (Eihän esimerkiksi *luenta* ole samaa kuin *lukeminen*.) Transitiiivi- ja refleksiiviverbeille kuuluu poikkeuksetta *JA*-johdostyyppi (toimija tai kokija), merkitykseltään passiivisilta se useimmiten puuttuu (*sulaa* tai *kyteä*, kuitenkin *eläjä*). Kausatiivisten verbien derivaatioparadigmaan kuuluu yleisesti tekimen tai välineen nimi: *avain*, *johdin*, *keritsimet*. Prosessin tuloksen nimi kuuluu ainakin faktiivisten verbien yhteyteen: *veistos*, *jauhe*, *teelmä*, *tekele*. Konkreettinen kohde voi kuulua intransitiiviverbienkin johdossikermään: *astin*, *istuin*, *pysäkki*, transitiiiviverbistä puhumattakaan: *juoma*, *kudin*. Epätoiminnallisilla verbeillä saattaa olla erikoinen seurauksen nimi erotuksena varsinaisesta prosessinnimestä: *luulo*, *aie*. Verbiprosessin nimi ja verbiprosessin seuraus ovat usein vaikeasti toisistaan erotettavissa. Prosessin toteaminen viittaa jo sen vaikutukseen, joka yksilöityneenä helposti

leksikaalistuu: *pelko* = *pelkääminen* ei auta. *Pelko* tukki hänen suunsa. Täydellinen *rakkaus* karkottaa *pelon*.

3. Verbivartalon abstraktio

Kuten mainittiin, kaikista verbeistä voidaan *miNeN*-johtimen avulla muodostaa nomini, joka sisällyksellisesti vastaa esim. saksan kielen substantivoitunutta infinitiiviä (das Beissen — pureminen, das Schmelzen — sulaminen) paremmin kuin suomen 1. infinitiivi. Kaiken kaikkiaan *miNeN*-johdosta voi pitää deverbaalisena ominaisuudennimenä: *suuri* ~ *suuruus*, *suurenee* ~ *suureneminen*, *heittää* ~ *heittäminen* = 'se ominaisuus, että heittää'.

4. Prosessin nimi

Verbin semantiikan perusteella voisi puhua teon, toiminnan tai tilan nimestä: *kosto*, *viivyttely*, *pelko*. Prosessi merkitsee vain ominaisuuden aktuaalistumista, ja kaikilla verbeillä abstraktiojohdos saattaa esiintyä myös prosessin nimenä, useimmilla merkitykseltään passiivisilla verbeillä yksinomaisena. Toiminnallisilla verbeillä sen sijaan on tavallisesti kaksi, jopa kolmekin teon nimeksi tulkittavaa johdosta, joiden abstraktioaste vaihtelee, esim. *laulaminen* — *laulanta* — *laulu*. Nämä kattavat osaksi semanttisesti toisensa, vrt. *Laulaminen* (ei laulanta tai laulu) on linnuille ja ihmisille ominainen kyky. *Laulaminen/laulu* (ei laulanta) on sävelallisesti elävöitettyä puhetta. Kaikki yhtyivät *laulantaan/lauluun* (ei laulamiseen).

Mikäli deverbaalin voi asianomaisissa yhteyksissään korvata *miNeN*-johdoksella, sen voi katsoa prosessin nimeksi — *miNeN*-tyypillä ei juuri ole säännönmukaisia leksikaalistumia (vrt. Fred Karlsson, *Suomen kielen äänne- ja muotorakenne* s. 246, esimerkkinä *juo* + *minen*, joka kuitenkin leksikaalistuneena on monikkomuotoinen). Niinpä *juominen* yleensä on samaa kuin 'se, että juodaan', *haparointi* = *haparoiminen* = 'se, että haparoidaan'.

4.1. *miNeN*. Prosessin ja abstraktion välinen ero häivyttyy varsinkin merkitykseltään passiivisissa verbeissä, joilla *miNeN* usein on ainoa prosessia nimeävä johdos: *sulaminen*, *päteminen*, *poteminen*, *kyteminen*, *joutaminen*, *toipuminen*, *suureneminen*, *kuivettuminen*, *loukkaantuminen*, *lämpiäminen*, *murtuminen*, *aiheutumisen*. Kyseeseen tulevat eräät passiiviset kantaverbit ja passiivisten *PU-*, *U-*, *UTU-*, *nTU-*, *ne-*, *A*-johdinten avulla muodostetut verbit. Kuitenkin myös erinäiset

tila- tai toiminnalliset intransitiivi- ja jopa transitiiviverbitkin pidätyvät yksinomaan *miNeN*-johdokseen: *sataminen, tuuleminen, alkaminen, jatkaminen, lappaminen, nieleminen, iloitseminen*.

Äänneseikat ovat ilmeisesti vaikuttaneet siihen, että kausatiiviset *nTA*-johdokset rajoittuvat *miNeN*-tyyppiin: *hyödyntäminen, tallentaminen, suomentaminen*. Samoin on laita kuratiivijohdosten: *kävelyttäminen, kirjoituttaminen, opetuttaminen*. Johdoksen epämääräisyys ilmenee siinäkin, että transitiivipohjaisiin liittyy yhtä hyvin subjektiivinen kuin objektiivinenkin genetiivi: *Akkojen hokeminen käy hermoille. Sanojen hokeminen ei hyödytä*.

4.2. *mA*-johdin muodostaa prosessin nimiä erikoisesti merkitykseltään passiivisista, intransitiivisista verbeistä: *elämä, kuolema, sattuma, rupeama, surma*, kaksi viimeksi mainittua leksikaalistuneita, kantaverbiensä yhteydestä pudonneita. Merkitykseltään aktiivisten verbien *mA*-johdos on useimmiten adjektiivinen (vrt. agenttirakenne).

4.3. *mUS* liittyy niin ikään passiivimerkityksiin intransitiiveihin, mutta myös epätoiminnallisiin transitiiviverbeihin: *uupumus, luopumus, taantumus; kokemus, tuntemus, ymmärtämys*. Useimmiten on kuitenkin kyseessä pikemmin prosessin vaikutus kuin prosessin nimeäminen. Ero on lausekohtainen: dynaamisessa lauseessa ilmenee edellinen, sisällykseltään statiivisessa lauseessa jälkimmäinen vaihtoehto: *Uupumus = uupuminen* on aina uhkaamassa. *Uupumus* (ei uupuminen) valtasii heidät. Tyypin passiivihakuisuus ilmenee siinäkin, että transitiivipohjaisen johdoksen yhteydessä tulee kyseeseen vain subjektiivinen genetiivi (johdos ei voi vaikuttaa aktiivisesti genetiivimääritteeseensä): *Ystävien ymmärtämys* auttoi häntä. (*Ystävien ymmärtäminen* olisi kaksiselitteinen.)

4.4. *nTA/nTi* kuuluu erikoisesti toiminnallisten verbivartaloiden yhteyteen; *nTA* liittyy kaksitavuisiin ja eräisiin supistumaverbeihin sekä monitavuisiin *i-* ja *U-*vartaloihin, *nTi* yksitavuisiin ja *Oi-*loppuisiin monitavuisiin vartaloihin: *laulanta, kitkentä, pohdinta, lahjonta, puhunta, siirryntä, hajonta, todenta, ahnehdinta, haaveksinta, väheksyntä; saanti, myynti, haravointi, aprikointi*. Monet näistä johdoksista ovat verbivartalon abstraktioina rinnastettavissa *miNeN*-tyyppiin (vrt. Päivi Rintala, *Rakenteita* s. 158). Osaksi ne kuitenkin ovat leksikaalistuneita eivätkä suinkaan kaikissa tapauksissa korvaudu *miNeN*-johdoksella: Hänen *luentansa* sujui kehnosti ~ Hänen *lukemisensa* sujui kehnosti. Kun kyseessä on runsasfrekvenssinen johdos, esiintymisrajoitukset eivät ole ehdottomia (ks. Rintala *ib.*). Kantaverbeistä johtimen ulottumattomiin jäävät intransitiiviset *alkaa, kuolla, kyteä, joutaa, su-*

laa, päteä, tuulla, vierrä, epätoiminnalliset transitiiiverbit *itkeä, kestää, kuulla, luulla, sietää, surra, tuntea*, mutta myös toiminnalliset *jakaa, kalvaa, kiistää, lappaa, lentää, lypsää, mennä, sataa, sylkeä, syöstä, tuntea*. Osaksi syynä lieenee hankala äännerakenne (*jakaa*), osaksi sanan harvinaisuus (*lappaa*). Toisaalta esim. *kiistäntä, lennäntä, syljenta* tuntuvat aivan mahdollisilta, vaikka Nykysuomen sanakirja ei niitä mainitse.

4.5. *nA* on semanttisesti sidonnainen suffiksi; se esiintyy vain deskriptiivisiin verbeihin viittaavana: *hälinä, kolina, tuoksina, ryminä*. Useimmilla johdoksilla ei ole kantaverbiä, ainoastaan rinnakkaisverbi. Mahdollisesti kyseessä onkin tilaa ilmaiseva nominin lokatiivimuoto, kuten Matti Liimola vogulin suhteiden perusteella on esittänyt, mutta funktionaalisesti johdos edustaa sukulaisverbinsä prosessin nimeä.

4.6. *O-* ja *U-*johtimien välillä vallitsee prosessin nimiä muodostettaessa likipitään täydentävä jakauma, ja alkuaan ne edustanevatkin saman johtimen variantteja (L. Hakulinen *SKRK* s. 217—218). Johdin liittyy useihin kaksitavuisiin kantaverbeihin, ja sellaiset, joita *nTA* hylkii, saavat yleisesti *O-* tai *U-*johtimen sen sijaan. Tapauksia, joissa sekä *O* että *U* tulisivat saman verbikannan prosessisuffikkeina kyseeseen, ei nykykielessä ole (*makso* on vanhentunut tai murteinen, *niitty* ei ole sama kuin *niitto*). Esimerkkejä: *jako, johto, juoksu, lento, lypsy, purku, sie-to, veto, suru*.

Kolmi- ja useampitavuisten vartaloiden jäljessä *U* on yksinomainen (*taistelo*-tyyppi on aikansa elänyt). Yleensäkin monitavuisten verbivartaloiden prosessin nimet suffiksoituvat vartalon äännerakenteen ehdoilla: ratkaisevana on vartalon viimeinen verbisuffiksi. Niinpä johdosverbeistä *ELE*-frekventatiivit muodostavat prosessinnimensä säännöllisesti *U-*johtimen avulla (Rintala mts. 160): *oleskelu, vetistely, arvostelu, käyskentely, ryhmittely*. Toinen vastaava ryhmä ovat *Aise*-verbit, sekä tavalliset faktiivit että inkoatiivit: *karkaisu, valkaisu, puraisu, halkaisu*.

4.7. *UU* on nykykielessä eräiden supistumaverbien prosessinnimeä merkitsevä johdin: *kaipuu, korjuu, kuivuu, makuu*. Se liittyy kuitenkin vain murto-osaan supistumaverbejä; etuvokaaliset variantit ovat kirjakielessä perin harvinaisia: *lykkyy, värjyy* (huom. *kehruu, keruu*, vaikka: *kehräys, keräys*).

4.8. (*U*)*S* esiintyy monitavuisten *U*-vartaloisten verbien jäljessä *S*-varianttina, *A*-vartaloisten loppuvokaali korvautuu *U*-lla. Hakulinen pitää näitä eri suffikkeina, mutta funktionaalisesti ne sopeutuvat täy-

dentävään jakaumaan. Johtimen esiintymät ovat äänteellisesti ehdollistuneet: kyseeseen tulevien johdosverbien viimeiseen verbisuffiksiin sisältyy *T*-aines: *TA*, *TTA*, *hTA*, *sTA*. Funktionaalisia tai semanttisia rajoituksia ei ole, mutta *UTU*- tai *stU*-refleksiiviverbeillä on vain harvoin *S*-johdos. Syynä on potentiaalinen sekaantuminen transitiivisen rinnakkaisverbin prosessinnimeen: *palautus* (taustalla *palauttaa*, ei *palautua*), *keskeytys* (*keskeyttää* eikä *keskeytyä*), *varmistus* (*varmistaa* eikä *varmistua*), mutta kylläkin *hengästys*, *pelästys*, koska niitä vastaavat kausatiivit ovat derivaatiohierarkiassa niitä alempana (*pelästyttää*, *hengästyttää*). Johdin liittyy nimenomaan kausatiivisiin verbijohdoksiiin: *kuljetus*, *aiheutus*, *puhdistus*, *synnytys*, mutta mukana on myös epätoiminnallisia transitiiviverbejä: *hengitys*, *ymmärrys*, ja intransitiivisia tai refleksiivisiä vartaloita: *huumaus*, *tiimellys*, *vaellus*, vieläpä *AHTA*-momentaaneja: *jyrähdys*, *leimahdus*. Lisäksi *US* on transitiivisten *TA*-supistumaverbien prosessinnimen johdos: *keräys*, *avaus*, *purkaus*.

4.9. Kielessä on vielä puolisen tusinaa deverbaalijohdinta, jotka määräverbeihin liittyessään muodostavat prosessin nimiä: *OS* (*tungos*), *e'* (*paiste*), *i* (*paini*), *KKA/KKO/KKi* (*hutikka*, *rynnäkkö*, *viivykki*), *nKi* (*hämminki*), mutta ne ovat joko harvinaisia tai pääasiallisesti muihin funktioihin erikoistuneita.

Kokoavasti voi todeta, että jokaisesta verbistä voi muodostaa prosessin nimen, ellei muuten niin *miNeN*-johtimen avulla. Useimmilla verbeillä on vielä toinenkin, yksilöitynyt teon tai tilan nimi, joka esiintymisyhteyksissään voisi korvautua *miNeN*-johdoksella. Näin on laita nimenomaan toiminnallisten transitiivi- tai refleksiiviverbien, mutta mukaan mahtuvat myös yleisimmät merkitykseltään passiiviset verbit (*elää*, *olla*, *kuolla*). Tämän toisen prosessinnimen johdinsuffiksi valikoituu osaksi semanttisten, osaksi äänneseikkojen perusteella. Kaksitavuisista kantaverbeistä valinta ei ole yksiselitteisesti ennakoitavissa, mutta monitavuiset noudattavat selviä kaavoja, kuten edellä on käynyt ilmi. Neli- tai useampitavuisilla verbinvartaloilla harvoin on muita kuin *miNeN*-prosessinnimi.

Runsaimmin prosessinnimen variantteja on kaksitavuisilla kantaverbeillä (*A*- tai *e*-vartaloisilla) ja kaksitavuisilla tai sellaisiksi muodostuneilla johdoksilla. Niiden 120 kantaverbin joukossa, jotka olen luetellut Sananjalka 19 -julkaisun sivuilla 5–6 (mukana eräitä vanhoja johdoksia), edustaa enemmistö (80) tyyppiä, jolla *miNeN*-johdoksen ohella on prosessinnimenä myös *nTA/nTi*-deverbaali. Lähinnä suurin ryhmä (45) hallitsee kolmea prosessinnimijohdinta: kyseeseen tulevat *miNeN*, *nTA* (mutta ei *nTi*) ja jokseenkin tasaluvuin *O* tai *U*. Parikymmentä kantaverbiä on sellaisia, joille Nykysuomen sanakirjan mukaan kuuluu

vain *miNeN*, ja hiukan vähemmälle jää niiden luku, jotka *miNeN*-perusjohtimen lisäksi saavat *O*- tai *U*-suffiksisen prosessinnimen. Luvut eivät voi olla aivan varmoja, koska monesta verbistä potentiaalisesti voisi muodostaa *nTA*-johdoksen, vaikka sanakirja ei sitä mainitse (ks. edellä). Harvinaisena tapaa kantaverbeistä myös *mA*- ja arkaistisen *mUS*-johdoksen (*tulemus*, *nousemus*).

Kuten edellä on viitattu, eri johdosvarianttien esiintymiseen vaikuttaa lähinnä kolme seikkaa: verbivartalon äännerakenne, verbin semantiikka ja verbin yleisyys. Nämä näkökohdat voidaan koota seuraavasti:

miNeN-tyyppi yksinomaisena prosessinnimenä: merkitykseltään passiiviset kaksitavuiset verbivartalot, refleksiiviverbit, joiden muunlainen prosessinimi saattaisi sotkeutua vastaavan transitiiviverbin derivaatioparadigmaan, kuratiiviverbit. Esim. *kyteä* ~ *kyteminen*; *sulaa* ~ *sulaminen*; *syöpyä* ~ *syöpyminen*; *lahota* ~ *lahoaminen*; *pukeutua* ~ *pukeutuminen*; *kirjoituttaa* ~ *kirjoittaminen*.

Prosessinnimen suffiksina *miNeN* ja *nTA*: kaksitavuiset toiminnalliset verbit; *miNeN* ja *nTi*: yksitavuiset verbivartalot, *Oi*-johdokset. Esim. *jauhaa* ~ *jauhaminen* ~ *jauhanta*; *kätkeä* ~ *kätkeminen* ~ *kätkentä*; *viedä* ~ *vieminen* ~ *vienti*; *etsiä* ~ *etsiminen* ~ *etsintä*; *ampua* ~ *ampuminen* ~ *ammunta*; *seisoa* ~ *seisominen* ~ *seisonta*; *haravoita* ~ *haravoiminen* ~ *haravointi*.

Prosessinnimen suffiksina *miNeN*, *nTA* ja *O* tai *U*: kaksitavuiset toiminnalliset verbit, enemmistö kantaverbejä. Esim. *ajaa* ~ *ajaminen* ~ *ajanta* ~ *ajo*; *lukea* ~ *lukeminen* ~ *luenta* ~ *luku*; *nousta* ~ *nouseminen* ~ *nousenta* ~ *nousu*; *nostaa* ~ *nostaminen* ~ *nostanta* ~ *nosto*.

Prosessinnimen suffiksina *miNeN* ja *O* tai *U*: kaksitavuisia kantaverbejä, joukossa sekä toiminnallisia että epätoiminnallisia. Esim. *alkaa* ~ *alkaminen* ~ *alku*; *olla* ~ *oleminen* ~ *olo*; *sietää* ~ *sietäminen* ~ *sieto*; *mennä* ~ *meneminen* ~ *meno*; *juosta* ~ *juokseminen* ~ *juoksu*.

Prosessinnimen suffiksina *miNeN* ja *U*: *ELE*- ja *AisE*-johdokset. Esim. *valkaista* ~ *valkaiseminen* ~ *valkaisu*; *oleskella* ~ *oleskeleminen* ~ *oleskelu*.

Prosessinnimen suffiksina *miNeN* ja (*U*)*S*: johdosverbit, joiden verbisuffiksiin sisältyy *T*-aines. Esim. *kerätä* ~ *kerääminen* ~ *keräys*; *kuljettua* ~ *kuljettaminen* ~ *kuljetus*; *leimahtaa* ~ *leimahtaminen* ~ *leimahdus*; *kalastaa* ~ *kalastaminen* ~ *kalastus*; *pelastaa* ~ *pelastaminen* ~ *pelastus*; *pelastua* ~ *pelastuminen* ~ *pelastus*.

Prosessinnimen suffiksina *miNeN* ja *mA* tai *mUS*: eräät merkitykseltään passiiviset tai muuten epätoiminnalliset verbivartalot. Esim. *kuolla* ~ *kuoleminen* ~ *kuolema*; *ymmärtää* ~ *ymmärtäminen* ~ *ym-*

märtämys (huom. *ymmärrys*, edellinen ryhmä!); *uupua* ~ *uupuminen* ~ *uupumus*.

Jo suffiksien valikoituminen edustaa kehitystä abstraktisesta yksilöivään, konkretisoivaan. Tämän voi todeta siitäkin, että kun *miNeN*-deverbaalia tuskin tapaa muuta kuin prosessinnimenä, muut puheena olleet johdokset voivat siirtyä toisiinkin merkitysfunktioihin. Myös *miNeN*-tyypin leksikaalistumat ovat harvinaisia (poikkeuksena prosessin seurauksen nimet *juomiset*, *syömiset*, *tuomiset*, *viemiset*). Muiden tyyppien osalta sellaisia sanoja kuin *sattuma*, *sallimus*, *hallitus* ja *pidot* voitaneen pitää prosessinnimen leksikaalistumina, puhumattakaan *satama*-, *valkama*-sanoista, joilla ei ole enää minkäänlaista yhteyttä verbijuureensa.

5. Prosessin seuraus

Tähän kuuluvat prosessin seurauksen, tuloksen, kohteen ja yksittäistapauksen nimet. Tulkintavivahteet riippuvat asianomaisen verbin merkityksestä, mutta kaikille on ominaista tarkentuminen, yksilöityminen. Jos prosessinnimiä voi kokeilla *miNeN*-parafraasin avulla, tätä tyyppiä voi tarkistaa relatiivilause koetinkivenä: *tappo* = se mikä on tappamisen seuraus, *neule* = se mikä on neulomisen tulos tai kohde. Sama johdos voi esiintyä sekä prosessin että sen seurauksen nimenä, pragmaattisista seikoista riippuen. Niinpä *luulo* on prosessinnimenä 'se että luulee', seurauksen nimenä 'se mitä luulee'. Kun prosessinnimen — ainakin *miNeN*-abstraktiona — voi muodostaa kaikista verbivartaloista, seurauksen nimi ei kuulu kaikkien verbien derivaatioparadigmaan. Yleisin se on kaksi- tai kolmitavuisista transitivivartaloista muodostetuna. On ymmärrettävää, että prosessin tulosta ilmaisevan johdoksen edessä esiintyvä genetiivi yleensä edustaa aktiivista osallistujaa, joidenkin johdosten osalta poikkeuksetta. Kaksitahoisiakin johdoksia on, esim. *kuovin huuto* ~ *nimen huuto*.

Esitän aluksi esimerkkejä sellaisista johdoksista, joiden derivaatio-suffiksi esiintyy myös prosessinnimiä muodostavana. Edellä esitetyistä *miNeN* ja *nA* ovat vain prosessinnimiin keskittyneitä. Ne ovat suffikseista abstraktisimmat. Prosessin seurauksen nimi on yksilöitynyt ja usein jo leksikaalistumassa.

5.1. *nTA/nTi* on olennaisesti prosessinnimiä muodostava suffiksi; prosessin tuloksen ryhmään kuuluvat esim. *käynti* (*lääkärin käynti*, vrt. Hänen *käyntinsä* on sulavaa), *vienti*, *tuonti*, jotka ovat leksikaalistumisen partaalla ja saavat sekä subjektiivisen että objektiivisen genetiivin

(*Suomen vienti, puutavaran tuonti*), tai sellaiset uudissanat kuin *otanta*, *merkintä*.

5.2. *mA* sisältää prosessin seurauksen nimiä muodostaessaan samanlaisen passiivisen vivahteen kuin edellisessä johdosryhmässä oli puhetta: hyvin usein se edustaa passiivisessa kohteessa ilmenevää tulosta: *kyyn purema, noidan juoma, puheenjohtajan lausuma*.

Omana alakategorianaan tähän kuuluvat frekventatiiviverbeistä johdetut usein oppitekoiset (*I*)*ma*-tyypit: *ajatelma, tutkielma, asetelm* → *kirjoitelma*. Passiivisuus ilmenee syntaktisesti siten, että *mA*-tyypin yhteyteen kuuluu vain subjektiivinen genetiivi: tekijän toiminta kohdistuu johdokseen. Sukulaisuus agenttipartisiippiin ilmenee tässäkin: agentti-genetiiviksi sopii vain elollistarkoitteinen sana. Merkitykseltään passiivisiin verbeihin palautuvat johdotukset saavat lausepohjaisia genetiiviattribuutteja: *illan tapahtumat* = 'illalla sattuneet tapahtumat'.

5.3. *mUS* tuottaa sekä subjektiivisen että objektiivisen genetiivin yhteydessä esiintyviä seurauksen nimiä: *retkeilijän mielenkiintoinen kokemus, muotoutumattoman kauhun kokemus*. Valtaosa esiintymistä edustaa epätoiminnallisia verbejä: *aikomus, vaatimus, sallimus, tuntemus*, mutta produktiivistenkin johdoksia mahtuu mukaan: *luomus, neulomus, hakemus*.

5.4. *O-* ja *U-*johdinten avulla muodostetut deverbaalit viittaavat useammin prosessin seuraukseen kuin prosessiin itseensä. Varsin harvoissa tapauksissa on käytetty tilaisuutta rinnakkaismuotoihin: *tuntu ~ tunto, niitto ~ niitty*. Tässä ryhmässä on myös erikoisen paljon leksikaalistumia, kuten *nielu* — paikka tai väline —, *kaivo, särky* = 'kipu' jne. Lähellä leksikaalistumaa ovat *solmu, tieto, huuto, nauru*. Johdin ei ole enää produktiivinen (Rintala mts. 160), ei ainakaan prosessin seurauksen nimenä. Johdintyyppi kuuluu yleisesti kantaverbien tai kaksitavuisien vartalojohdosten yhteyteen.

Frekventatiiviverbien *U-*johdotukset rajoittuvat jo kantavartalon semantiikan perusteella prosessinnimien ryhmään; momentaanien johdotukset voivat olla myös seurauksen nimiä: *karjaisu*. Subjektiivivi- tai objektiivigenetiiviksi tulkinnalle ei ole ehtoja; useimmiten leksikaalistuneiden muotojen genetiiviattribuutti on semanttisestikin rinnastettavissa johtamattoman tai denominaalisen nominin määritteeseen.

5.5. (*U*)*S* on myös prosessin seurauksen nimenä yleinen. Useimmiten kyseessä on kaksoisrooli: sama johdos esiintyy sekä prosessin että sen seurauksen nimenä. Johtimen esiintymisehdot perustuvat verbivartalon

äänneasuun (ks. edellä). On kuitenkin tapauksia, joissa (*U*)*S* on erikoistunut tuloksen nimeksi; prosessin nimenä tulee käyttöön *miNeN*-yleisjohdos: *kirjoitus ~ kirjoittaminen, karjahdus ~ karjahtaminen, putous ~ putoaminen*. Kaksifunktioisia sen sijaan ovat esim. *julistus, avaus, hajaannus*. Kun valtaosa ryhmän kantaverbeistä on transitiivisia, johdosta edeltävä genetiiviattribuutti voi edustaa sekä toimijaa että toiminnan kohdetta. Pelkästään subjektiivivi- tai myös objektiivigenetiivin esiintyminen on johdoskohtaista: *sotapäällikön kuvaus* on kaksiselitteinen, *sotapäällikön kirjoitus* yksimerkityksinen.

Seuraavat johdinsuffiksit saattavat joskus esiintyä prosessinnimissä, mutta varsinaisesti niillä muodostetaan prosessin seurauksen nimiä.

5.6. *-e'* liittyy varsin moneen *A*-loppuiseen kantavartaloon: *este, jae, kanne, ote, paine, sade*; *e*-vartaloisten osalta tulevat kyseeseen vain *lähde, tunne* ja fraasi-ilmauksessa monikollisena esiintyvä *pukeissa*. Kaksitavuisiin *O*- ja *U*-vartaloihin liittyvästä johtimesta ovat esimerkkejä *aie, puhe, neule, i*-vartaloon liittyvästä *moite, vaade*. Yleensä on kuitenkin havaittavissa, että *e'*-suffiksi vieroo *i*- samoin kuin *e*-vartaloita, siis myös frekventatiivisuffiksiin päättyviä vartaloita. Syyt ovat ilmeisesti morfofonemiikassa: korkean tai keskikorkean illabiaalin nielevä *e'*-suffiksi ei ole kyllin informatiivinen. Sen sijaan *e'*-liittyy ainakin potentiaalisesti vailla estoja *TA*- ja *TTA*-loppuisiin vartaloihin: *saate, käsité, pyyde, ennuste*. Nykysuomen sanakirja ei tunne sellaisia johdoksia kuin *kirjoite, kalaste* tai *pyhite*, mutta ne eivät käsittäakseni loukkaisi kenenkään kielikorvaa sen paremmin kuin *tiede* tai *taidekaan*.

5.7. *OS* on prosessin seurauksen nimissä varsin yleinen, mutta johdos on usein merkitykseltään erikoistunut ja herkästi leksikaalistuva. Edellä oli jo puhetta, että *ajos* liittyy vain yhteen *ajaa*-verbin semanttiseen funktioon ja on sellaisenaankin derivaatiopuusta irronnut. Vastaavia tapauksia ovat *kaivos* ja *löydös* ja itse asiassa myös *annos*. Varsinaisia seurauksen tai tuloksen nimiä ilmentävät *ostos* tai *tungos*. (Esim. *äidin ostos* on verrattavissa suhteeseen *äiti ostaa*.) Muuten *OS* suosii *nTA/nTU*-äänneyhtymään päättyviä verbivartaloita: *käännös*, jonka kantaverbinä on sekä *kääntää* että *kääntyä*, *muunnos, kynnös*. Yksinomainen *se* on kielenkääntämistä merkitsevien verbien tuloksentimissä: *suomennos, unkarinnos*. Sekundaarisuffiksi *nnOS* liittyy nimenomaan yksitavuisiin verbivartaloihin: *jäännös, syönnös* ja semanttisestikin leksikaalistuneet *luonnos, (aikaan)saannos*.

5.8. *i* on prosessin seurauksen nimissä likipitäen yhtä harvinainen kuin prosessinnimissäkin: *anti, kasvi*. Leksikaalistumia edustavat *paisti* =

'lihanpala tai ruokalaji' (vrt. *paistos*) ja *syötti*. Merkitykseltään erikoistuneita, henkilötarkoitteisia ovat *elätti*, *lähetti*, *kasvatti*. Missään tapauksessa *i*-johdinta ei voi enää pitää produktiivisena.

Kolmantena alaryhmänä prosessin seurauksen nimien johtimien joukossa ovat eräät harvinaisehkot suffiksit, joiden muodostamiin johdoksiin liittyy jokin vaikeasti määriteltävä erikoismerkitys. Niitä ovat *nTO*, joka melkein aina tuottaa leksikaalistumia: *luento* ei ole suoranaisesti tekemisissä lukemisen kanssa, *kaivanto* ei edusta samanlaista kuoppaa kuin *kaivos*, *sovinto* on itse asiassa prosessinimi ('se että sovitaan'). Toinen hankala suffiksi on *KKi*: *lehden menekki* liittyy erikoismerkitykseen 'menee kaupaksi', *lehden levikki* on ainakin metaforisesti leviämisen tulosta. *nTAiNeN* tuottaa yksilöiviä johdoksia, sellaisia kuin *herännäinen*, *leivonnainen*, *tartunnainen*. *iO* on prosessin tai sen seurauksen nimenä erittelemättömissä: *hurmio*, *häviö*. Selvästi seurauksen nimeä edustaa leksikaalistunut *kuolio*.

Yllä on lueteltu yleisimmät prosessin seurauksen nimissä esiintyvät suffiksit. Kuten on käynyt ilmi, niiden distribuutio on jossakin määrin ennustettavissa. Yksitavuisien verbinvartaloiden osalta tulee kyseeseen myös prosessinimissä esiintyvä *nTI*: *vienti*, *tuonti*, mutta myös tuloksen nimiin erikoistunut *nnOs*: *jännös*, (*aikaan*)*saannos*, *luonnos* tai *mUS*: *luomus*. Kaksitavuisiin vartaloihin liittyy erikoisesti *e'*: *peite*, *katsse*, *häive*; *e-* ja *i*-vartaloiden osalta ilmenee eräänlaista rajoittuneisuutta. Kolmitavuisista vartaloista *e'* liittyy nimenomaan kausatiiveihin. Toinen kausatiiveihin kiinnittyvä tuloksen nimeä merkitsevä johdin on (*U*)*S*. Usein ilmenee selvää funktionjakoa: (*U*)*S* on abstraktisempi, *e'* viittaa erikoismerkitykseen: *käsitys* ~ *käsite*, *julistus* ~ *juliste*, *heijastus* ~ *heijaste*. *OS*-johdin on äänteellisesti ehdollistunut: *kynnös* ~ *unkarinnos*. Neli- tai useampitavuisista verbinvartaloista ei yleensä muodosteta teon tuloksen nimiä. Tähän kuuluvat mm. kuratiivijohdokset, joista prosessin seuraus on ilmaistava sanaliiton avulla: *opetuttamisen tulos*.

Prosessin seurauksen nimissä on siis valinnanvaraa. Ylimalkaan mitä pitempi verbinvartalo, sitä vähemmän varioitumismahdollisuuksia. Myös yksitavuiset verbinvartalot jäävät vähälle. Eniten prosessin tuloksen nimeen viittaavia suffikseja saavat kaksitavuiset verbinvartalot, mikä osaltaan todistaa tämän tyyppin primaarisuutta kielessämme. Suomen kielen kolmitavuisista verbinvartaloista enimmäkseen ovat joko kausatiiveja (*TA*, *TTA*), momentaaneja (*Aise*, *AhTA*) tai frekventatiiveja (*ele*). Frekventatiivijohdoksista tuloksen nimi on harvinainen, jokin *vierailu*, *puhelu* kuuluneeseen ryhmään. Kun *Aise*-tyypin seurauksen nimet muodostuvat *U*-suffiksin avulla: *parkaisu*, mutta *AhTA*-tyyppiin liittyy *US*: *parahdus*, on (*U*)*S*- ja *e'*-johtimien sidoksisuus *T*-aineeseen sisältä-

vään vartalotyyppiin ilmeinen. Kaksitavuisista vartaloista johdetuista *U-* tai *O-*suffiksisista prosessin seurauksen nimistä on valtaosa leksikaalistumia.

6. Prosessin osallistuja

Neljännän ryhmän deverbaalien semanttisessa skaalassa muodostavat selvästi konkreettiseen käsitteeseen viittaavat johdokset: tekijän, kokijan, tekimen tai yleensä olion nimet.

6.1. *jA* liittyy likipitäen kaikkiin transitiivisiin ja refleksiivisiin, jopa useihin passiivisiin verbinvartaloihin. Edellä mainituista kantaverbeistä ovat tässä suhteessa poikkeuksellisia *jaksaa, joutaa, jäädä, kalvaa, kestää, kuivaa, kylmää, kyteä, naida, palaa, päteä, sataa, sietää, soida, tuulla, voida*. Kuten näkyy, useimmat näistä verbeistä ovat merkitykseltään passiivisia, joita toiminnalliseksi leimautunut *jA*-johdin luonnostaan välttelee. Siitä huolimatta *eläjä* ja *olija* tulevat kyseeseen, samoin *kokija*-johdokset *kuulija, tuntija, saaja*. Passiivisten verbien osalta kokijan funktiossa saattaa olla *PA*-johdos: *kuoleva, soiva, kytevä*. Ääneseikoillakin on merkitystä sikäli että *i*-loppuisen diftongin jälkeen *jA* ei oikein luonnu: *naida, soida, voida*. Sellaiset johdokset kuin *haravoija, modifioija* jne. eivät ole äänteellisesti kovin luontevia, mutta monitavuisina kuitenkin käytettyjä ja käytettäviä. Monitavuisien verbinvartalojen kannalta restriktiot perustuvat lähinnä semanttisiin seikkoihin: merkitykseltään passiivisiin verbinvartaloihin liittyvänä johtimella on rajallinen distribuutio; verbit sellaiset kuin *kimmahtaa, helähtää, taintua* eivät juuri tule kyseeseen. Toiminnallisiin verbeihin liittyvänä *jA*-johtimella on rajaton distribuutio. Sen yhteyteen kuuluu objektiivinen genetiivi. Merkitykseltään passiivisten johdosten yhteyteen ei verbin passiivista syväsjaa edustavaa genetiiviä voi tulla, samoin on laita tunnuksellisten refleksiiviverbien (*kaidan tien kulkija, sadan metrin juoksi-* ja edustavat transitiivistuneita tapauksia).

6.2. *-iN* on nykykielessä karsinoitu välineen, elottoman tekimen nimiin. Se on instrumentaali-syväsjän luontaisin ilmentymä ja liittyy siten tekemistä, tuottamista merkitseviin verbeihin. Se on tässä asemassa varsin produktiivinen. Äänneseikat saattavat estää jotain tyyppiä vakiintumasta: *muunnin* ja *murrin* tuntuvat toistaiseksi oudoilta.

6.3. Kahden edellisen suffiksin yhdelmä *jAiN* on useimmiten elollistarkoitteinen: *asujain, kulkijain*. Muita tämäntyyppisiä johdoksia nykykielessä tuskin käytetään.

6.4. *ri* on vapaavartaloinen suffiksi, joka kelpaa sekä tekijän että tekimen nimeen: *ajuri*, *veturi*, vieläpä epätoiminnallisten verbien kokijajohdoksiin: *pelkuri*. Johdosten yhteys derivaatio-oksaan on varsin löyhä: ne eivät saa objektiivista genetiiviä, vaan yleensä nominiin liittyvän genetiivimääritteen; niiden osalta verbin semantiikka ei ole kyllin vahva. Ei puhuta *auton ajurista* vaan *ajajasta*, ei *ukkosen pelkurista* vaan *pelkääjästä*, mutta kylläkin kaupungin *ajurista* tai perheen *pelkurista*. Itse asiassa *ri*-johdoksia voitaisiin kantaverbin (ja nominin) näkökulmasta pitää leksikaalistumina kautta linjan.

6.5. *ke'* on usein oppitekoinen tekimen nimi: *pidike*, *kelluke* ('se jonka avulla kellutaan'), *eläke* ('se jonka avulla eletään'). Kuten näkyy, se liittyy myös epätoiminnallisiin, jopa passiivimerkityksiin verbeihin, joista *iN*-johdos ei tulisi kyseeseen (*pidin* edustaa aktiivista, *pidäke* passiivista toimintaa).

6.6. Tekijän, kokijan ja tekimen nimien ohella on joukko jo muussa yhteydessä mainittuja tai kokonaan mainitsemattomia johdostyyppisiä, jotka tarkoittavat yleensä vain oliota sen asemaa tai funktiota korostamatta. Esimerkkeinä mainittakoon *iO*: *eliö*, *hylkiö*, *yltiö*, yleensä passiiviseen suhteeseen viittaavia; *JAiNeN*: *ampiainen*, *kuvajainen*; *KKi*: *asukki*, *hoidokki*; *IAS*: *sotilas*, *toipilas*; *US*: *kummitus*, *kuhnus*. Tämän ryhmän sanat ovat menettäneet tuntuman kantaverbiinsä, mikä ilmenee mm. siinä, ettei niiden yhteyteen voi olettaa sen paremmin objektiivista kuin objektiivistakaan genetiiviä.

7. Marginaalimerkitykset

Tämän viimeisen deverbaalien semanttisen ryhmän edustajat ovat niin löyhästi derivaatiokantansa yhteydessä, ettei niihin voi suoraan soveltaa kieliopillisia selityksperusteita. Selväpiirteisimmän ryhmän muodostavat ne johdokset, joihin liittyy lokaalinen erikoismerkitys.

7.1. *mO* toiminnallisiin verbinvartaloihin liittyvänä tuottaa tekopaikan nimiä: *kehräämö*, *kutomo*, *ompelimo*, *veistämö*. Sillä on siten sama funktio kuin *IA*-suffiksilla denominaalien alueella.

7.2. *JAiNeN*, yleensä monikkumuotoisena, on erikoistunut juhlien nimiin: *loppiainen*, *laulajaiset*, *hautajaiset*.

Näiden tyyppien eteen sijoittuvan genetiivimääritteen parafrasiksi tarvitaan enemmän kuin vain verbi ja siitä riippuva nomini: *hiilen polt-*

timo = 'paikka missä hiiltä poltetaan'; *lapsen kastajaiset* = 'tilaisuus missä lapsi kastetaan'.

8. Verbiprosessin adjektivoituminen

Adjektiiveina esiintyvät deverbaalit voidaan liittää kuudentena alaryhmänä verbiprosessia luonnehtivien johdosten joukkoon. Tyypillisesti "adjektiivisia" verbijohdoksia ovat partisiipit, joiden välityksellä pitkät määritejonot voidaan liittää nominin yhteyteen: *useaan kertaan vi-ranomaisilta turhaan apua etsineet kansalaiset*. Partisiipit kuuluvat verbin konjugaatioparadigmaan, minkä vuoksi niillä on lähes rajaton distribuutio. Tämä koskee nimenomaan aktiivin toista partisiippiä, joka liittomuotojen osana kuuluu vajaaparadigmaistenkin verbien muotoarsenaaliin: *on satanut, oli täytyntyt*. Epäilemättä on partisiippimuotoisia johdoksia, jotka ovat menettäneet verbisyytensä ja ovat rinnastettavissa kanta-adjektiiveihin tai denominaalisiin adjektiiveihin: *tuttu etsivä, tietty oppinut*, jopa substantivoitumiseen saakka. Edellä mainitut johdokset ovat leksikaalistuneita, osaksi jo muodoltaan erikoistuneita. Mutta on erittäin vaikeaa määritellä partisiippimuotoisten johdosten leksikaalistumisastetta. Verbeinä säilyneet partisiippimuodot saavat tietysti verbin määritteitä eli objekteja ja adverbiaaleja; mikäli verbi on intransitiivinen tai refleksiivinen, vain viimeksi mainittuja. Mutta myös adjektiivit saavat adverbiaaleja (eli adadjektiiveja, ks. Hakulinen-Karlsson, *Nykysuomen lauseoppia* s. 75): *vaikutuksille altis ~ vaikutuksille altistunut*. Adjektiivit lähenevät verbejä myös sikäli, että ne edustavat nominaalilauseessa predikaatiota. Adjektiivit ovat epätoiminnallisia, statiivisia, joten ne eivät voisi objektimääritettä saadakaan.

Ominaisuus, joka erottaa adjektiivit (ja eräät adverbit) substantiiveista ja verbeistä, on komparoituminen. Mikäli partisiippimuotoinen deverbaali syntaktisessa ja pragmaattisessa ympäristössään voi komparoitua, se on ilmeisesti muuttunut verbistä adjektiiviksi: Tämä on adjektiiville *sopiva ~ sopivampi* määritelmä. Toinen asia on sitten, onko se myös leksikaalistunut. Edellä olevassa tapauksessa attribuuttirakenne voidaan parafrasoida *määritelmä joka sopii* -relatiivisuhteeksi, mikä perusteella *sopiva*-deverbaalin voi vielä katsoa kuuluvan kantaverbin yhteyteen. Sen sijaan *menevä mies* ei ole *mies joka menee* eikä *oppinut nainen ole nainen joka on oppinut*. Seuraavassa esimerkkejä noministuneista partisiippimuodoista. Useimmat kyseeseen tulevat johdokset ovat leksikaalistuneita, monet substantivoituneita, joten adjektivoituneita partisiippimuotoisia johdoksia on varsin vähän.

8.1. *PA*. Kyseeseen tulevat sellaiset tapaukset kuin *kuuluva ääni, sopiva puku, punertava tukka*. Sen sijaan *käypä raha* edustaa leksikaalistumaa, samoin *sulava käytös*. Kun ensimmäinen partisiippi verbimuotona edustaa verbiprosessin samanaikaisuutta, se lähenee tältäkin osin ominaisuutta eli statiivista kvaliteettia ilmaisevia adjektiiveja.

8.2. *NUT* aktiivin toisen partisiipin suffiksina ilmaisee toiseen verbiin verrattuna aikaisempaa prosessia. Sen vuoksi se ei ole luonteeltaan samassa määrin adjektiivinen kuin statiivinen ensimmäinen partisiippi. Kyseeseen tulevat johdokset ovat leksikaalistuneita; niissä partisiipin tunnus on menettänyt suhteellista aikaa merkitsevän funktionsa ja muuttunut statiiviseksi laadun ilmaisimeksi: *kokenut mies, oppinut nainen*.

8.3. *TTU* vastaavana passiivin partisiippina on selvästi leksikaalistunut ja muodoltaankin arkaististunut johdoksissa *tuttu, tietty*, lisäesimerkkejä ovat *naitu, vimmattu, taattu*.

8.4. *mATON* esiintyy verbin konjugaatioparadigmassa kaikkien kolmen edellisen negaationa. Siitä ovat häipyneet sekä samanaikaisen ja varhemman verbiprosessin että aktiivisuuden ja passiivisuuden distinktiiviset erot: *käsittämätön* tapaus = 'tapaus jota ei voi käsittää', *ilmaisematon* asia = 'asia jota ei voi ilmaista, jota ei ole ilmaistu', *kutsumaton* vieras = 'vieras jota ei ole kutsuttu'. Tulkinta on mitä suurimmassa määrin verbi- ja lausekohtaista. Komparaatiokoe ei sovellu tapauksiin, joissa johdos on semanttisesti ehdoton, kuten juuri *ilmaisematon* tai *kutsumaton, käsittämätöntä* sen sijaan voi varioida yhä käsittämättömämpään suuntaan.

Sekundaarisia verbinvartaloon liittyviä adjektiivijohtimia ovat *vAiNeN* ja *TUiNeN*, molemmatkin arkaistissävyyisiä, joitakin leksikaalistumia lukuun ottamatta: *suvaitsevainen, luulevainen, omituinen*. Nämä eivät alistu edes parafrasikokeeseen: *luulevainen* on tosin 'henkilö joka luulee', mutta luulee vain pahaa; *omituinen* = 'kummallinen', ei sellainen joka omii. Voi vain todeta, että leksikaalistuminen on näissä eriaasteista. Edellistä esimerkkiä yhdistää vielä hieno säie derivaatiooksaan, jälkimmäinen on singonnut siitä pitkälle eroon.

EVA KANGASMAA-MINN: *Towards a grammar of derivation. II Deverbal noun derivatives*

Deverbal noun derivatives are functionally in a special position because some of them belong to the grammatical verb conjugation. They may even occur in identical grammatical forms, e.g. some case forms of the 3. infinitive in *mA* must be classified as nominal verb forms, since they take typically adverbial modifiers — objects and local adverbials — but in other connections behave as ordinary nouns with genitive and adjective attributes, i.e. Hän on aina väittämässä muita vastaan 'He always keeps contradicting the others' ~ Viimeisessä väittämässä ei ollut mitään järkeä 'The last argument had no sense'. In studying the syntactic behaviour of deverbal nouns it may be seen how they gradually lose their verbal character and take on the features of ordinary nouns. A deverbal derivative is almost always based on a sentence. The derivatives functionally closest to a finite verb take objects and adverbials; at the next stage the object drops out but the local adverbial remains, i.e. *Uskoin häntä* 'I believed him' ~ *Olin uskomaisillani häntä* 'I was on the verge of believing him' (I almost believed him) ~ *Uskoni häneen järkkyy* 'My belief in him was shattered'. As can be seen, an ordinary derivative noun may take an adverbial (*uskoni häneen*), but the neutral or active deep-case categories are replaced by a genitive attribute: we thus have *hänen uskonsa* 'his belief', *tulevaisuuden usko* 'belief or faith in the future'.

In the case of verb derivation, it is the derivative suffix which often indicates the syntactic relation involved. The nouns are much less clear in this respect. The suffixes have a certain semantic content, but they are variable: connected with different verbs, identical suffixes show different semantic meanings, and many of the suffixes occur in several functions. The most consequent is the actor suffix *jA*, which indicates the actor or the participant and sometimes even the goal, according to the semantics of the verb stem: examples are *kirjan tekijä* 'the author of the book' ~ *tapauksen silminnäkijä* 'the eyewitness of the incident' ~ *vääräyden kärsijä* 'the sufferer of the injustice'.

1. Noun suffixes

It is possible to show a development from abstract to concrete in classifying the different types of deverbal noun derivatives: 1. The abstraction of the verb stem. 2. The definition of the process. 3. The result of the process. 4. The participant of the process. 5. Marginal meanings.

All verbs, even those with a defective conjugation, have an abstract derivative: *täytyminen*, *sataminen* 'the must', 'the raining'. The abstract derivative also indicates the process, but there are several other derivatives which do this. The distribution of these depends on the phonological shape of the verb stem, and also on the meaning and frequency of the verb. There may or may not be slight deviations in the functions of the ensuing derivatives: thus *Laulaminen* (but not *laulanta* or *laulu*) on linnuille ja ihmisille ominainen kyky. 'Singing is an ability attributed to birds and human beings.' *Laulaminen* or *laulu* (but not *laulanta*) on sävellellisesti elävöitettyä puhetta. 'Singing is speech enlivened with musical sounds.' Kaikki yhtyivät *lauluun* or *laulantaan* (but not *laulamiseen*). 'Everyone joined in the song.'

The most common suffixes functioning in the names of processes are *nTA/nTi*, (*U*)*S* and *O* ~ *U*. The result of the process might in some instances as well be called the achievement, or the goal. The suffixes are in part common with the previous group, e.g. *rakennus* is in the same way ambiguous as the English 'building', but special suffixes for this group are *e*: *ai*e 'intention', *aloite* 'initiation', and *lmA*: *tutkielma* 'study'.

The actor or the participant in the process is expressed by the suffix *jA*, if an animate conception is involved, cf. *tekijä*, *näkijä* and *kärsijä* above. The suffix *iN* is nowadays somewhat arbitrarily attributed to the names of mechanical devices, which represent the instrumental deep case: *tuuletin* 'ventilator' (*tuulettaja* 'a person who ventilates'). The very common suffix *ri*: *ajuri*, *veturi* 'driver', 'locomotive', is almost completely lexicalized.

2. Adjective suffixes

The adjectivizing of a verbal process is achieved with the help of the participle suffixes *PA* (active and passive present), *NUT* (active past), *TTU* (passive past) and *MATON*, which serves as a negative formative for all the types mentioned. The participles may occur as regular adjectives, but it is very difficult to distinguish them from verbal nouns. Adjectives do not, of course, take objects, but they do take adverbials, i.e. *vaikutuksille altistunut* 'exposed to influences' ~ *vaikutuksille altis* 'sensitive to influence', 'easy to influence'. One method of making the distinction is to see whether there is a possibility for comparison: *sopiva* ~ *sopivampi* ~ *sopivin* 'fitting ~ more fitting ~ most fitting', but there are participles (adjectives?) with such an absolute meaning that comparison is impossible, e.g. *kuoleva* 'dying', *hukkua* 'drowning', *puhkeava* 'unfolding'.